

PILOTPROJEKT Naturturismföretagen som nationell arena för naturturism och hållbar landsbygdsutveckling (NAN)

Naturturismföretagen är redan idag en central aktör för naturturism och våra tjänster och kompetens är mycket efterfrågad av regioner, myndigheter och verk. Som organisation kämpar vi för att räcka till, men vi är de facto en väldigt liten aktör med betydande utvecklingsbehov internt för att kunna möta den allt starkare efterfrågan på vår närvaro och deltagande från det offentliga. På samma sätt är naturturismen som bransch i stark tillväxt och behoven att koordinera, stötta och samla företagen är redan stort och också i kraftig ökande.

Vår bakgrund är att Svenska Ekoturismföreningen bildades 1996. Under de senaste 15 åren har föreningen successivt utvecklats till att bli en allt bredare företrädare för all naturbaserad turism i Sverige. Organisationen arbetar idag aktivt med en lång rad frågor som spänner från opinionsarbete för att minska regelkrånglet för landsbygdsens turismföretag till att stimulera till att fler naturturismföretag utvecklar sin verksamhet mot en ökad hållbarhet – ekoturism.

Efter en längre och eftertänksam diskussion beslutade ett enigt årsmöte i mars 2018 att ändra namnet på Svenska Ekoturismföreningen till Naturturismföretagen.

Sedan 2018 har vi kraftsamlat kring de viktigaste utvecklingsverktygen för svensk naturturism, bland annat genom att i samverkan ta fram Nationell Naturturismstrategi och verktyget Turism på annans mark. Vi har också omarbetat Nature's Best så att detta utmärkta affärsutvecklings- och märkningsinstrument nu ligger i linje med de globala målen och GSTC. Vi har också breddat vår egen kompetens, skapat grunden för utbildningsmoduler, digitaliserat och utvecklat våra webbar, samt byggt nya nätverk med myndigheter och verk. Det sista året har vi också tillsammans med akademien (bland annat CNV/SLU) och Lärande i Sverige AB sjösatt verktyget Certifierad Naturguide.

Sammantaget har vår relevans ökat betydligt, vilket inte minst märks via den allt stridare strömmen av frågor och önskemål om vår närvaro i olika frågor och processer. Samtidigt är Naturturismföretagen i grunden beroende av medlemsintäkter – som kommer från väldigt små företag. Vi har och har haft förmånen att ha en bra projektfinansiering de senaste åren vilket dels gett fin effekt enligt ovan, men dels också gör att vi har svårt att växa organiskt.

Våra framgångsfaktorer för en stabilare, effektivare och mer synlig organisation är;

- Vi behöver synliggöra allt som redan görs och som redan finns i verktyglådan.
- Vi behöver bygga medlemsvärdet på ett mer strategisk sätt för att dels nå företag som borde vara medlemmar och på så sätt stärka och professionalisera branschen, dels för att bygga vår egen basfinansiering så att vi blir mindre känsliga i projektövergångar.
- Vi behöver utveckla nya strukturer internt som gör vårt arbete mer effektivt och rationellt, nu när vi har verktygen för att växa.
- Vi behöver hitta ny samverkan och partnerskap med regioner, destinationer och utbildningsaktörer för att nå ut med verktygen, men också för att bredda vår grundfinansiering

Övergripande målsättningar är;

- Bygga en kontinuerlig relation till naturturismföretagare och våra medlemmar och öka vår relevans hos dessa
- Bygga en kontinuerlig relation med utbildare och öka vår relevans hos dessa
- Bygga en kontinuerlig relation till regioner och destinationer där det också regionalt och delregionalt finns en ansvarig tjänsteman utsedd

- Bygga en kontinuerlig relation till myndigheter och centrala verk för en löpande aktiv dialog kring frågor som är centrala för naturturismens fortsatta utveckling

INSATSOMRÅDEN

OMRÅDE 1. Naturturism och friluftsliv – behov av nationell samling och en nationell arena för enighet

Naturturismen är i dag den viktigaste reseanledningen till Sverige (VS PPPPP). Svenskarnas förhållande till naturturism har historiskt varit relativt otydligt, mycket på grund av att vi i Sverige har vår viktiga allemansrätt. Det gör att friluftslivet historiskt sett varit mer utbrett än ett nyttjande av turistiska tjänster (som naturturism de facto är). Den långsiktiga trenden att kunskapen kring natur och friluftsliv är dalande i Sverige har – förstärkt av en coroneffekt där svensken turistar mer på hemmaplan samt aktivt letar sig ut i naturen – lett till att även svensken i allt större utsträckning efterfrågar naturturistiska upplevelser. Pandemin har dock visat att inget naturturismföretag enbart kan välja internationell eller svensk marknad för en långsiktig hållbarhet, företagen måste utveckla reseanledningar som fungerar både för nationell och internationell marknad. Skillnaden i efterfrågan gör att upplevelserna aktivt måste arbetas om för att passa de olika marknaderna.

Parallellt med det växande intresset för naturturism har det svenska friluftslivet formligen exploderat. Friluftsliv är en folkrörelse som ofta är spontan och gratis (eller väldigt billig), därför är det viktigt att särskilja från naturturism som de facto är en såld och köpt tjänst med naturupplevelsen som reseanledning. Faktum är dock att naturturism som företeelse har ett företag som avsändare, vilket dels bidrar till den lokala ekonomin, dels gör att kravställandet på leveranser blir enkelt och kan påverkas genom att säkra att naturturismföretaget har rätt kompetens och vet hur att arbeta hållbart. "Slutleveransen" av ett naturturismföretag är en hållbar gäst i naturen, vilket ofta tyvärr skiljer sig mycket från slutleveransen av dagens rätt svagt reglerade och svagt kvalitetsstyrda friluftsliv.

Ansvar för att utveckla friluftslivet ligger i huvudsak på offentliga aktörer som har en relativt sett stabil finansiering av skattesystemet. Ansvar för att utveckla naturturism som företeelse bärs av tusentals företag som oftast finns i nedre delen av det som kallas "mikroföretag". Nationellt finns idag ingen statlig aktör som har ansvar för naturturism utan frågan är splittrad mellan olika myndigheter och departement. Naturvårdsverket har ansvar för friluftslivet och det finns centrala medel att söka för aktörer som arbetar ideellt med friluftsliv eller utvecklar friluftsliv, men för aktörer som arbetar för att samordna naturturism på en högre nivå finns ingen basfinansiering att söka. Utmaningar, behov och möjligheter för hållbart friluftsliv och hållbar naturturism skiljer sig därför kraftigt åt.

För att kunna skapa goda grunder för hållbar naturturism och inte riskera allemansrätten, är det nödvändigt att vi snarast på en nationell nivå skapar en arena där begreppen naturturism och friluftsliv, var för sig, tillsammans och i relation till allemansrätten kan vändas och vridas och en samsyn kring begreppen kan skapas. Arenan måste grundas i företagens behov och förutsättningar, men också hantera alla aspekter av frågorna, med representanter från markägare, företagare, destinations- och näringslivsutvecklare samt myndigheter och verk. Den aktör som har samordningsansvar behöver också ha mandat och redskap att samordna alla de aktörer som är berörda av frågorna.

- Exempel på Insatser

- Ta fram en schablonmodell över systemet som idag hanterar allemansrättsliga frågor, friluftsliv och naturturism för att klargöra var den största nyttan kan skapas. Mål: en tydlig modell över systemet som idag hanterar allemansrättsliga frågor, friluftsliv och naturturism där synergier och motstridiga intressen synliggörs
- Göra djupintervjuer med regionala aktörer, myndigheter och verk för att klargöra kompetensen kring skillnaderna mellan friluftsliv och naturturism samt klargöra SWOT kring allemansrättens status. Mål; i samverkan sammanställa en rapport där förhållandet mellan naturturism, friluftsliv och deras inbördes relation samt till allemansrätten klargörs
- Ta fram fakta och kunskap kring naturturism i skyddade områden. Mål: i samverkan sammanställa en rapport där modeller och verktyg för naturturism i skyddade områden beskrivs.
- Kommunicera projektets upplägg och vår målsättning att öka synligheten för naturturismens behov hos främjarsystemet till våra medlemmar och nya tänkbara medlemmar. Mål; månatliga kommunikationsinsatser med kanaler och verktyg som både baseras på information och aktiv dialog.
- Kartlägga och sälla fram grupper av företag för att bjuda in dem att använda våra olika verktyg (grundläggande hållbarhetsarbete, Nature's Best, Certifierad naturguide, Turism på annans mark). Därefter också bjuda in regioner/destinationer i deras närhet att delta i arbetet. Mål: att nå och sätta samman företag i minst 8 regioner/destinationer i Sverige.
- Ta fram, lansera och genomföra "Rundabordssamtal" med fokus friluftsliv, allemansrätt och naturturism två gånger om året med fokus främjarorganisationer, myndigheter och verk. Mål: att genomföra totalt fyra rundabordssamtal under projekttiden

OMRÅDE 2. KOMPETENSMODULER OCH LÄRANDE

Många av de projekt och analyser som genomförts kring landsbygdens turismföretag i allmänhet och naturturismaktörer i synnerhet visar samma fakta – besöksnäringen är småskalig, beroende av den lokala kontexten och mycket beroende av det enskilda företages kompetens och i vilket sammanhang företaget finns. Samtidigt arbetar alla regioner och destinationer på olika sätt och kompetensen kring småskalig turisms möjligheter och utmaningar skiljer sig väsentligt åt. Även möjligheten till externt finansierade projekt skiljer sig mycket åt.

Arbetet också nästan alltid bottnat i ett "uppifrån och ner"-perspektiv där destinationen/regionen/kommunen etablerar en åsikt kring vad som är bäst för entreprenören. Allt för ofta utgår insatser från ett schabloniserat tyckande kring vilka kompetenser, förmågor eller förändringar som är bäst för den enskilde aktören.

För att bryta mönstret behövs en nationell arena för kompetens kring hållbart företagande inom besöksnäringen på landsbygden, ekonomisk hållbarhet, kvalitetsarbete, upplevelseproduktion, säkerhet och räddning, samt ledarskap, arbetsmiljö och lagstiftning/försäkringar osv. Arenan måste utgå från företagets verkliga behov, möjligheter och förutsättningar och ha kraft att nå företag över hela Sverige. Det är heller inte rimligt att denna arena på sikt enbart ska bekostas av näringen själv eftersom behovet av insikt och kompetens är lika stort hos regioner, destinationer, myndigheter och verk och en affärsmodell som delvis finansieras av det offentliga bör utredas.

Den lokala, regionala och nationella utvecklingen av hållbar landsbygd, entreprenörskap och nyttjande av mark för areella näringar är i stort behov av en rimligt opartisk aktör med utgångspunkt

i naturturistföretagens utmaningar. Aktören måste kunna stå för ett hållbart nyttjande av landskapet med naturturism som reseanledning. Detta har ytterligare aktualiserats de senaste åren, dels genom coronaeffekten som lett till ökat friluftsliv inte minst i fjällvärlden med allt mer intensiva konflikter med exempelvis rennäringen, dels genom de stora och ofta mycket polariserade frågorna inom skogsbruk, strandskydd, bioenergi och rovdjursfrågor. I dagsläget "ägs" dessa arenor av de branscher som av tradition exploaterat resurserna och naturturismen ses mycket sällan som den resursen det i själva verket är. Genom att bygga en organisation som kan sammanställa fakta och ta fram underlag för statistik kring naturturismens potential och tillskott till lokal och nationell ekonomi kan basen för dialogerna breddas. Naturturism är knutet till en plats och lyfter platsens värden – genom en mer kunskapsorienterat hanterande av småskalig landsbygdsturism generellt och naturturism i synnerhet nås många synergieffekter.

En nationell partner med resurser att kommunicera med instanser, myndigheter och verk på ett framåtlutat sätt kommer att bidra till en ökad utvecklingstakt, hållbar utveckling i stort och stärka företagen i hela Sverige. Även denna kompetens är orimligt att enbart finansiera med medel från landsbygdens mikroföretag, så också här måste möjligheten för en affärsmodell för kompetensnod inom naturturism för offentliga aktörer utredas.

Sedan höstterminen 2021 finns "Naturturism" som utgång på yrkesprogrammet inom gymnasiet. Inom kort kommer också utgången att döpas om till "Arbete inom naturturism". Omställningen från den gamla utgången "Natur och Äventyr" är synnerligen betydelsefull för branschen och kommer på sikt att stärka kompetensförsörjningen betydligt. I dagsläget finns dock inga utbildade lärare inom naturturism. Behovet är akut att säkerställa att gymnasieskolor – och på sikt andra utbildare – kan säkra att de har lärarkompetens inom naturturism.

Det behövs en nationell partner som kan skapa utbildningsmoduler där partners i form av utbildare kan säkerställa att de har rätt kompetens i frågor som rör naturturism som bransch och naturturismföretagare som företeelse.

Insatser

- Identifiera rimliga sakfrågor samt bygga upp en struktur internt för kompetens kring frågor som på landskapsnivå har stor betydelse för naturturism. Mål: att ha identifierat och byggt upp struktur och ansvar för fyra prioriterade områden
- Bygga upp innehåll och sätta struktur för kompetensmoduler inom naturturism och naturturismföretagande för målgrupperna medlemmar och utbildare. Mål; att ha byggt upp, testat och förfinat relevanta kompetensmoduler för målgruppen medlemmar (företagare) och utbildare (lärare)
- Bygga upp ett nätverk av företag som kan fungera som mentorer till lärare inom naturturism samt lansera ett arbetssätt med mentorsveckor och teorimoduler för gymnasielärare. Mål; att ha utbildat 20 lärare per år under projektiden (totalt 40 lärare)
- Ta fram underlag för fakta och framtida statistik kring naturturismföretagande på en nationell nivå och publicera artiklar om naturturism. Mål; fyra insändare/artiklar per år

OMRÅDE 3. KVALITET OCH LÅNGSIKTIG HÅLLBARHET

Naturturismföretagen har framgångsrikt drivit projektet HEP – Hållbar ekoturism i praktiken. I projektet har vi skapat en metod för hur FN:s hållbarhetsmål kan implementeras med lämpliga kriterier och arbetsmetoder som passar företag på svensk landsbygd. I dag är kriterier och metodik som pusselbitar i en kartong. Alla bitar finns där men någon måste foga ihop dem på ett sätt som gör det tydligt och trovärdigt vad arbete med hållbarhet innebär inom besöksnäringen. Samtidigt måste metoden vara flexibel nog för att fungera under olika förutsättningar: geografiska, organisatoriska, resursstarka partners, reseanledningar m.m. Under projektets gång har Naturturismföretagen testat olika arbetssätt i samarbete med några regionala partners, och regionala kluster. Slutsatserna är att systemet är ett mycket kraftfullt affärsutvecklingssystem som påtagligt stärker företagen i deras hållbarhetsarbete.

De sista månadernas livetester visar också att systemet behöver ytterligare anpassning för att vara relevant för de mer komplexa aktörer som numera finns inom naturturismbranschen. Systemet måste också utvecklas digitalt för att vara relevant, funktionellt och administrativt rimligt. Finansiering av den digitala omstöpnigen kommer att sökas från Tillväxtverket i deras utlysning

Sammanfattningsvis behövs en nationell arena för kvalitetsledning för småskalig landsbygds- och naturturism i Sverige. Den aktör som hanterar arena måste hitta formerna för att arbeta systematiskt med löpande systemutveckling, kommunikation och marknadsföring av verktyget, anpassning till företagsaktörernas behov och förväntningar samt till omvärldens förändringar.

Insatser;

- Skapa en referensgrupp av företagare för Nature's Best. Mål: en referensgrupp som träffas fyra gånger under projektiden
- Arbeta igenom upplägget för Nature's Best ur ett företagarperspektiv.
- Ta in 10 mer komplexa företag och låt dem arbeta igenom systemet till en lägre kostnad
- Revidera upplägget för Nature's Best så att det är anpassat för ett nytt digitalt system
- Färdigställ de 10 mer komplexa företagens resa genom verktyget så att de är klara för bedömning/märkning
- Kommunicera arbetet med Nature's Best till regioner, destinationer, företag och partners